

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 16

Рівне-2009

„Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 16. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2009. – 313 с.

Збірка вміщує результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на I Міжнародній науково-практичній конференції молодих дослідників, аспірантів, магістрантів 9-10 грудня 2009 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог);

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ);

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський);

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці);

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ);

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 27 листопада 2009 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.10.2009 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

8. Любащенко В.І. Історія протестантизму в Україні: Курс лекцій: [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. – 2-е вид., доп. і випр. / В. І. Любащенко. – К.: ПОЛІС, 1996. – 350 с.
9. Мицько І. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576–1636) / І. Мицько. – К.: Наукова думка, 1990. – 190 с.
10. Ульяновський В.І. Лжедмитрій і Україна (політичні аспекти // Україна і Польща в період феодалізму: Зб. наук. праць / АН УРСР. Ін-т історії України; Відпов. ред. В. А.Смолій / В. І. Ульяновський. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 73–85.
11. Християнство: Энциклопедический словарь. В 3 т. Т. 2: Л-С / Ред. кол.: С. С. Аверинцев (гл. ред.), А.Н. Мешков, Ю.Н. Попов. – М.: БРЭ, 1995. – 672 с

УДК 94:331.556.44(=162.1)(477.81/.82)“1861/1914”

Олександр Шмид, аспірант Рівненського державного гуманітарного університету (науковий керівник к.і.н., доц. В.М. Шеретюк)

ТРУДОВА ІМІГРАЦІЯ ПОЛЯКІВ У ВОЛИНСЬКУ ГУБЕРНІЮ (1861-1914 РР.)

Заселення польським населенням волинських земель, що не припинялось з часу включення регіону до складу Речі Посполитої, в другій половині XIX ст. зберегло свою динаміку та отримало додатковий поштовх завдяки формуванню нових економічних відносин. Частка поляків у правобережних губерніях досягала в середині XIX ст. 6 %, всього населення, розподіляючись по окремих регіонах наступним чином: на Волині поляки становили майже 10 % населення, Київщині – 5 %, Поділлі – 3 % [14, 142].

Чільне місце серед польського населення, що мігрувало на територію Волинської губернії до середини XIX ст., посідали родовиті магнати, а після скасування кріпацтва – середня і дрібна шляхта, значний прошарок складала представники селянства, були також міщани, духовенство та військовослужбовці. Якщо в попередні історичні періоди географія виходу польських переселенців була представлена центральними районами Польщі, Мазовією і частково Мазурським Поозер'ям [10, 37], то в другій половині XIX – на початку XX ст. більшість поляків, що переселялись на волинські землі, була уродженцями Царства Польського (Варшавської, Радомської, Калишської, та інших губерній, що складала Привіслінський край).

Вирішальний вплив на інтенсифікацію заселення Волинської губернії поляками другої половини XIX ст. справила ліквідація кріпосного права в Російській імперії. Господарська криза, зумовлена різким зменшенням робочих рук у поміщицьких маєтках, викликала стрімке зниження вартості землі в краї, що значно розширило можливості для поляків збільшувати свої земельні володіння за рахунок волинських територій. Притік нових переселенців з-за меж губернії робили можливим невисокий рівень заселеності Волині та відповідно наявність обширних територій, що потребували додаткового господарського освоєння. Не зважаючи на задекларований на державному рівні курс на економічну деполонізацію/русифікацію західних губерній, російський уряд не був зацікавлений стримувати інтенсивну господарську колонізацію Волині польськими селянами, що набрала нових обертів після реформи 1861 р. Поляки з губерній Привіслінського краю, що прямували переважно на Волинське Полісся, займали землі, що були розпарцельовані в польських поміщиків після скасування кріпосного права [11, 74].

Характерним типом поселення поляків на Волині була діаспора – розпорошене розселення їхніх етнорелігійних громад у межах українського етнічного масиву [9, 36]. Польські селяни оселялись в губернії на правах чиншовиків, переважно в слободах, які мали своє самоврядування (старшин, суддів тощо) [1, 27]. Наприклад, у 1856 р. на землях маєтку поміщика І. Рибчинського в Рівненському повіті осіли поляки-міщани, уклали словесний договір про чиншове користування землею на 36 років, за яку сплачували чинш по 156 руб. на рік із слободи та могли користуватись сервітутами. Спочатку поляки отримали 146 дес. землі з можливістю розширювати земельні володіння шляхом вироблення чагарникових території навколо слободи, в результаті у 1887 р. 21 сім'я вже обробляла 206 дес., а в 1894 р. – 327 дес. землі [6, арк. 3–12].

Законодавчі обмеження 1860-х рр. після вибуху другого польського повстання поширювались переважно на польських поміщиків, натомість селяни польського походження зберігали можливість розширювати свої земельні володіння. Відповідно до царського указу від 25 серпня 1865 р., полякам, що були приписані до селянського стану, дозволялось брати в орендне користування землю в західних губерніях (не більше 60 дес. на сім'ю) на основі свідoctв місцевих губернаторів про те, що дані особи справді займаються сільським господарством [21, 142].

Щоб подолати господарську кризу, що охопила господарства поміщиків правобережних губерній через болісний процес реформування та нестачу робочих рук, постановою Комітету Міністрів від 14 червня 1868 р. з-під дії закону 10 грудня 1865 р., що забороняв полякам набувати землю у власність, були виведені селяни-католики [20, 9]. Це знову дозволило польським селянам з Привіслінського краю вільно переселятись на територію Волинської губернії та купувати землю для господарювання, продовжуючи тривалу колонізаторську традицію попередників. Указ від 26 червня 1868 р. встановлював порядок переселення жителів із Привіслінського краю на територію Російської імперії. Ці переселенці при осіданні на Волині зберігали паспорти та прописку Привіслінських губерній і відповідно перебували в досить вигідному становищі [16, арк. 38].

Відповідно до даних Генерального штабу російської армії, у 1871 р. чисельність польського населення Волині досягла 172 405 чол. (10,8 % всіх жителів губернії), Поділля – 233 647 чол., Київщини – 71 639 чол. [2, 94,96]. У 1880 р. на Волині проживало 187 тис. чол. поляків, що складало 9% від загальної кількості населення губернії [18, 156]. Певне уявлення про географію розселення поляків на Волині дають статистичні дані, що означають кількість поселень з переважаючим населенням католицького віросповідання. У 1883 р. таких поселень нараховувалося в Житомирському повіті 140, Овруцькому – 53, Новоград-Волинському – 128, Рівненському – 183, Луцькому – 84, Ковельському – 29, Володимир-Волинському – 87, Дубенському – 35, Кременецькому – 12, Острозькому – 31, Старокостянтинівському – 19, Заславському – 14 [15, 81].

Досить часто поляки осідали на волинських землях поряд з німецьким та чеським населенням. Так, у кол. Ядвипіль Рівненської волості Рівненського повіту в 1903 р. проживало 11 сімей чехів, 6 сімей поляків та 2 сім'ї німців, що переселились сюди в 60–90-ті роки XIX ст., всі орендували землю на основі письмових контрактів [5, арк. 6–7]. В урочищі Рудка тієї ж волості осіли упродовж 1878–1900 рр. поляки, чехи та німці. На початку XX ст. тут налічувалось 40 польських (183 чол.), 7 чеських (24 чол.), та 3 німецьких сім'ї. 7 польських сімей були вихідцями із Варшавської губернії, 9 – Келецької, 4 – Калишської, 3 – Люблінської, стільки ж – з Ломжинської та Радомської, 2 – з Сувалкської, [5, арк. 8–9]. У кол. Сорочин Олеської волості Володимир-Волинського повіту в 1903 р. було 13 німецьких дворів (47 чол.) та 28 польських (144 чол.). Німці орендували 67 дес. землі, поляки – 183 дес. [3, арк. 5–6]. В кол. Дуброва Словечанської волості Овруцького повіту на початку XX ст. було 26 дворів поляків (153 чол.) та 5 дворів німців (23 чол.), що проживали тут з 1874 р. [4, арк. 5].

Відповідно до результатів перепису 1897 р. польське населення Волині становило 184 161 чол., (в процентному відношенні – 6,16 % всіх мешканців губернії). Вони були третьою за чисельністю етнічною групою в регіоні (українці – 2 095 579 чол., євреї – 394 774 чол.) [13, IX]. На наш погляд, реальна чисельність польського населення Волині, як і інших губерній, була значно вищою. Кількість поляків на Волині, як і інших етнічних груп, була визначена за мовною ознакою, а під впливом тривалої русифікації значна кількість поляків вказала рідною мовою російську. Найбільшою частка польського населення була в Луцькому – 9,7 %, Рівненському – 9,2 % та Володимир-Волинському – 8,4 % повітах. За абсолютною кількістю жителів польського походження лідирував Житомирський повіт, де їх чисельність становила 24 678 чол. [13, IX,86–87].

Близько 90 % польського населення проживало в сільській місцевості, у містах – лише 17 837 жителів (8 231 чол. і 9 603 жін.) [12, 9]. Загальна соціальна стратифікація польського елемента на Волині виглядала наступним чином: селяни – 100 701 чол. (54,68 %), міщани – 48 752 чол. (26,47 %), спадкові дворяни – 17 174 чол. (9,33 %), дворяни особисті – 3 226 чол. (1,75 %), іноземні піддані – 13 079 чол. (7,10 %), почесні громадяни – 264 чол. (0,14 %), купці – 57 чол. (0,03 %) [1, 34].

Більшість поляків, що поселились в регіоні упродовж другої половини XIX – початку XX ст., була уродженцями Привіслінських губерній й підданими Російської імперії. Та архівні документи засвідчують, що в поселеннях Рівненського та інших повітів проживала також значна кількість поляків, що мігрували з території Німецької та Австро-Угорської імперій. Перепис 1890 р., зокрема, зафіксував проживання на території Волині 21 932 чол. “поляків та інших слов'ян” – вихідців з Австрії та Пруссії [16, арк. 81]. В кол. Шпанів Рівненської волості Рівненського повіту з 18 сімей поляків члени 11 сімей були в австрійському підданстві, а інші 7 – у російському [5; арк. 7–8]. Серед польських селян кол. Ярівка Клеванської волості російськими підданими були 12 чол., пруськими – 10 чол., австрійськими – 8 чол. [5, арк. 32–33]. У Рівненському повіті були й такі поселення, де майже всі поляки перебували в австрійському підданстві (Новий двір – 43 чол. з 62, Боярка – 9 сімей з 11, Олексин – 15 сімей з 18, Басів Кут – всі 7 сімей – австрійські піддані) [5 арк. 3–4,9–10,14–15].

Еміграція поляків із земель Австрії та Пруссії була детермінована тими ж економічними причинами, що спонукали до переселення німців та чехів, а також несприятливою політикою Австро-Угорської та Німецької імперій щодо національних меншин. Зокрема, польське населення провінцій Познань, Західна Прусія та Сілезія зазнавало постійних утисків з боку уряду королівства Пруссії в економічній, політичній та культурно-освітній сфері [7, 4].

В умовах революційних подій початку ХХ ст. царський уряд, що постав перед необхідністю збереження існуючого державного устрою імперії, змушений був стати на шлях компромісів і поступок відносно національних меншин. Прийняття Комітетом Міністрів законодавчих актів від 1 травня 1905 р. [8, 23]. та 11 квітня 1906 р. [17, 84] сформувало досить сприятливі умови для подальшого розширення трудової імміграції поляків на територію Волині у передвоєнне десятиліття. На 1909 р. Волинську губернію залюднювало 227 807 поляків, вони становили 6,7 % всього населення краю. Найбільше польського населення проживало в Новоград-Волинському (48,7 тис. чол.), Житомирському (46,3 тис. чол.), Володимир-Волинському (22,2 тис. чол.), Рівненському (19,6 тис. чол.) та Заславському (17,5 тис. чол.) повітах [19, 13].

Основою господарської діяльності польського селянства, що переселялось на Волинь з Привіслінського краю, були рільництво і тваринництво. Більшість земель використовувалась для вирощування зернових культур, цукрових та кормових буряків, картоплі й бобових. Серед зернових найбільші площі відводилися під пшеницю, овес, ячмінь, жито, просо та гречку. Найпоширенішою була трипільна система землеробства, в багатьох господарствах набули поширення також багатопільні системи сівообміну. Використання високоврожайних сортів сільськогосподарських культур у поєднанні з застосуванням мінеральних добрив справляли значний позитивний вплив на розвиток сільського господарства. Щоправда, рівень врожайності більшості селянських та поміщицьких господарств поляків дещо поступався продуктивності господарств німецьких та чеських переселенців [21, 144].

Таким чином, в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. протікала інтенсивна трудова імміграція польського населення на територію Волинської губернії. Переселення на волинські землі польських селян, ремісників та робітників з губерній Царства Польського, в якому були зацікавлені місцеві землевласники, отримало досить сприятливі економічні та правові умови для розвитку в даний історичний період. Поляки заснували значну кількість слобід, колоній та хуторів на території більшості повітів губернії, а також часто осідали у вже існуючих населених пунктах поряд з німецьким та чеським населенням. Займаючи переважно цілинні або занедбані орні землі, переселенці сприяли значному розширенню продуктивного земельного фонду губернії та здійснили вагомий внесок у соціально-економічний поступ регіону.

Джерела та література

1. Буравський О. Поляки Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / О. Буравський. – Житомир, 2004. – 168 с.
2. Военно-статистический сборник: Россия / Сост. В. Ф. Де-Ливроном, А. Б. Вревским, Н. Н. Мосоловым и др.; Под общ. ред. Н. Н. Обручева. – Вып. IV. – СПб., 1871. – 922 с.
3. Державний архів Житомирської області. (далі – ДАЖО) – Ф.70, оп.1, спр.855.
4. ДАЖО. – Ф.70. – Оп.1. – Спр.865.
5. ДАЖО. – Ф.70. – Оп.1. – Спр.867.
6. Державний архів Рівненської області. – Ф.15. – Оп.1. – Спр.9.
7. К положению поляков в Пруссии // Волинь. – 1900. – № 12. – С. 4.
8. Лісевич І. Т. У затінку двоглавого орла (польська національна меншина на Наддніпрянській Україні в другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст.) / І. Т. Лісевич. – К., 1993. – 87 с.
9. Наулко В. І. Развитие межэтнических связей на Украине (историко-этнографический очерк) / В.И. Наулко. – К., 1975. – 276 с.
10. Наулко В. І. Хто і відколи живе в Україні / В. І. Наулко. – К., 1998. – 80 с.
11. Олешко П.С. Еволюція землеволодіння на Волині – друга половина ХІХ – початок ХХ ст.: дис. канд. іст. наук. – Луцьк, 2001. – 172 с.
12. Палієнко В. І. Місця історичного розселення польської людності в Україні в кінці ХІХ-ХХ ст. / В.І. Палієнко. – К., 1998. – 78 с.
13. Первая всеобщая перепись населения Российской империи / Под ред. Н. А. Тройницкого. – СПб., – Т. VIII. Вольнская губерния. – 1904. – 282 с.
14. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / А.Пономарьов. – К., 1996. – 272 с.
15. Ремезова О. О. Демографічна динаміка польського населення на Волині / О. О. Ремезова, Г. О. Корбут, М. С. Памірський // Українська полоністика. – Житомир, 2005. – Вип. 2. – С. 78–84.
16. Центральний державний історичний архів України в м. Київ. (далі – ЦДАК) – Ф.44. – Оп.618. – Спр.58.
17. Щербак Н. Польське питання у губерніях Правобережної України та ініціативи місцевої влади (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) / Н. Щербак // Українська полоністика. – Житомир, 2004. – Вип. 1. – С. 79–86.
18. Щербак Н. О. Особливості національної політики російського уряду на Правобережній Україні наприкінці ХVІІІ – початку ХХ ст. : дис. ... доктора істор. наук. – К., 2006. – 503 с.

19. Bartoszewicz J. Na Rusi polski stan posiadania (kraj, ludność, ziemia). – Kijów, 1912. – 100 s.
20. Leliwa G. Zarys stosunków polsko-rosyjskich. – Kraków, 1895. – 200 s.
21. Nadolska W. Osadnictwo polskie w guberni Wołyńskiej (2 połowa XIX – początek XX wieku) // Zamojszczyzna i Wołyń w minionym tysiącleciu. Historia, kultura, sztuka: Konferencja naukowa. – Zamość, 2000. – S. 141 – 150.

УДК 392.4 (477.8) “18/19”

Віктор Немец, аспірант Інституту народознавства НАН України
(науковий керівник д.і.н., проф., акад. НАНУ С.П. Павлюк)

ВЕСІЛЬНИЙ ЕТАП ЗАРУЧИН НА ВОЛИНІ І ПОЛІССІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ (СЕРЕДИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Після оглядин, як формального ознайомлення роду молодої з господарством молодого, відбувався заключний етап передвесільної ритуальної частини, смислове значення якого полягало в обрядовому закріпленні остаточної згоди на шлюб і публічному оголошенні цієї події. Найпоширеніша назва цього етапу – заручини. Вона походить від найменування обряду, коли відбувалося з'єднання рук, що, за народним звичаєм, набирало юридичної сили [1, 30]. Поряд з назвою “заручини” на теренах України побутували такі, як: “спросини” [2, 76], “сватанини” [3, 76] на Лемківщині, “слово” [4, 219], “руковини” [5, 120] на Поділлі, “запоїни” [6, 56], “договор” [7, 56] – в Центральній Україні.

Слід зауважити, що досить часто в науковій літературі заручини розглядаються не як окремих етап передвесільної ритуальної частини, а як заключний акт сватання. Така думка має реальне підґрунтя, оскільки в багатьох етнографічних районах України проведення сватання і заручин в один день було досить поширеним явищем. Так, на Гуцульщині заручини у загальноприйнятому значенні (як окремих етап передвесільного циклу) влаштувалися лише тоді, коли молоді з тієї чи іншої причини не могли одружитись найближчим часом (наприклад, хлопця брали до війська, він хотів заручитись словом дівчини) [8, 306]. Подібна тенденція спостерігалася в Центральній Україні, де на початку ХХ ст. “змовини”, як перехідний етап від сватання до весілля або зникають взагалі, або об'єднуються зі сватанням в один день [9, 41].

Спрощення передвесільного циклу фіксуємо й на Волині та Поліссі. Зокрема, за словами С. Степанюк зі Славутського району Хмельницької області, “це ж сватання – заручини. То воно єдно” [10]. Подібно до цього, на Західному Поліссі сватання і святкування шлюбної угоди (“запоїни”) [11, 5] часом відбувалися в один день. Найчастіше заручини проходили лише в хаті молодої, проте подекуди на теренах Полісся вони могли доповнюватись візитом до хати молодого. Так, на Лівобережному Поліссі молодий зі старостами спочатку йшов на заручини (“хустки”) [12, 74] до молодої, а згодом, днів через два, вже батьки молодої з родичами йшли на “запоїни” до молодого. В Центральному Поліссі термін “заручини” вживався не щодо самостійного акту, а як одна із назв етапу святкування шлюбної угоди.

Так чи інакше, можемо погодитися з думкою деяких вчених (Ф. Вовк, В. Кравченко, І. Несен [13, 35]), які справедливо вважають заручини преамбулою весілля. На нашу думку, з-поміж ритуальних дій, що відбувалися на заручинах, слід відзначити *посад молодих*, як акт народної шлюбної санкції, що відокремлює даний етап передвесільної ритуальної частини від інших – вивідування, сватання і оглядин.

Для виявлення спільних і відмінних рис у структурі заручин на Волині і Поліссі, розглянемо порівняльну таблицю:

Структурні елементи заручин на Волині і Поліссі (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.)

<i>Волинь</i>	<i>Полісся</i>
- ритуальна “підміна” молодої;	- батьківське благословення;
- батьківське благословення;	- посад молодих;
- посад молодих;	- пов'язування сватів рушниками і обмін подарунками між родами;
- пов'язування сватів рушниками і обмін одарунками між родами;	- пришивання молодому “корони”;
- пришивання молодому гарасівки;	- ритуальний “танець” молодих;
- ритуальний “танець” молодих;	- трапеза;
- трапеза;	- ритуальний спів;
- ритуальний спів.	- частування кашею.

Як бачимо з таблиці, основні структурні елементи заручин на Волині і Поліссі збігаються; виняток становлять лише дві ритуальні дії – акт “підміни” молодої, що широко побутував на Волині, і символічне

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Луговий Олег (Одеса) Найм скандинавських воєнків у Київській Русі та Візантії в цифрах	3
Юсупович Адріан (Варшава, Польща) К вопросу о назначении игумена Стефана Владимирским епископом	7
Нагірний Віталій (Краків, Польща) “Да и Галич”: з історії відносин галицько-волинських князів із монголами у 1240-х рр.	9
Кузьма Тетяна (Рівне) Організація державного апарату: від Київської Русі до конституції Пилипа Орлика	12
Рибачок Ірина (Острог) Єврейська та татарська громади в містах Південно-Східної Волині в кінці XVI – першій половині XVII століття	17
Васильсва Ольга (Київ) До структури управлінського апарату гетьманського двору: дозорці та старости гетьманських маєтностей (1687–1734 рр.)	20
Конопка Наталія (Острог) Розв’язання малоросійським військовим губернатором Миколою Григоровичем Рєпніним проблем міського урядування	24
Мацко Наталія (Тернопіль) Взаємовідносини російських військовослужбовців із населенням Правобережної України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)	29
Кізлова Антоніна (Київ) Списки чудотворних ікон у системі святинь Києва кінця XVIII – початку XX ст.	33
Тимочко Ірина (Рівне) Кременецьке Свято-Миколаївське Богоявленське братство: ретроспектива	36
Косар Ірина (Івано-Франківськ) Діяльність Володимира Охримовича у студентському товаристві “Академічне братство”	39
Дацків Ігор (Тернопіль) Формування зовнішньополітичної концепції Українською Центральною Радою від автономії до незалежності	43
Хома Іван (Львів) Становище Окремого загону Січових Стрільців на час листопадового повстання у Львові	47
Долганов Петро (Рівне) Євреї в спектрі економічної політики ЗУНР	51
Заставецька Наталія (Тернопіль) Популяризація ідеї збереження пам’яток у Східній Галичині у 1920–1930-х р. (на прикладі діяльності Національного музею у Львові)	54
Гуменюк Оксана (Рівне) Масові репресії радянського режиму проти населення західноукраїнських земель (1939–1941 рр.)	57
Кратюк Ірина (Рівне) “Шуцманшафт”: місце й роль у контексті українсько-єврейських взаємин часів Другої світової війни	59
Дудка Наталія (Рівне) Військово-політична діяльність Дмитра Паліїва в роки Другої світової війни	62
Шевченко Лілія (Київ) Рівень споживання сільського населення України в роки хрущовської “відлиги” як показник якості його життя	64
Кузьмич Микола (Луцьк) Розвиток промисловості Волинської області в 1950-х – середині 1960-х років	68
Мазуркевич Альона (Київ) Рівень розвитку дошкільних закладів освіти як показник якості життя сільського населення України в 60-х – 80-х рр. XX століття	72
Колядинський Василь (Луцьк) Луцький автомобільний завод в роки незалежності (1991–2008 рр.)	75

Мушкевич Олег (Луцьк) Проблеми формування національної ідентичності та культури політичної свідомості української нації	80
Киридон Алла (Київ) Діяльно-христова церква в Україні: проблемне поле досліджень	83

СЕКЦІЯ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Троян Сергій (Рівне) Колонізаційно-підприємницька діяльність німецького купецтва в Південній Америці у XVI ст.	87
Шеретюк Руслана (Рівне) Перехід уніатів Білорусі в римо-католицизм на початку XIX століття та реакція на нього уряду крізь призму російського імперського законодавства	91
Івчик Наталія (Рівне) Право і безправ'я єврейського населення Російської імперії XIX століття	96
Троян Павло (Рівне) Концептуальні підходи в Німеччині до проблем імперської політики в другій половині XIX ст.	98
Валух Людмила (Рівне) Берлінська конференція (1884–1885 рр.): політична боротьба в Англії навколо питання про її колоніальні здобутки та втрати	101
Даценко Ірина (Київ) Дисертація та інститут наукової атестації в університетах Російської імперії (другої половини XIX – початку XX століття)	104
Кукса Олександр (Мінськ, Республіка Білорусь) Государственно-политическое строительство в 1917–22 гг.: основные тенденции в современной историографии Беларуси и России	107
Бунечко Сергій (Рівне) Аграрна реформа в Польщі: тенденції та особливості (1920-ті роки)	110
Постоловський Руслан (Рівне) Генеза й еволюція чеських національно-демократичних ідей: історичний дискурс	114
Дзюбишина Наталія (Рівне) Реформаційний рух у педагогіці Чехословаччини в міжвоєнний період	119
Боровець Марія (Рівне) Мюнхенська конференція: випадковість чи закономірність історії	122
Сай Галина (Рівне) “Десятилітній план” нової сіоністської організації: амбівалентність оцінки в контексті польсько-єврейських відносин	124
Субот Олександр (Рівне) Політичні чистки у верхівці Комуністичної партії Чехословаччини 1949–1963 рр.: їх причини і характер	127
Купрій Тетяна (м. Бровари Київської обл.) Роль Людвіга Ерхарда у проведенні економічної реформи 1948 р.: досвід повоєнної Німеччини	133
Поспелов Андрій (Одеса) Тероризм в умовах біполярного світу (1960–початок 1990-х рр.): спроба концептуального аналізу	137
Троян Віктор (Рівне) Пан'європейський рух в умовах краху комуністичних режимів у Центрально-Східній Європі	141
Яцечко Світлана (Луцьк) Причини та перебіг грудневих подій в Польщі у 1970 р.	142
Крисенко Дмитро (Київ) США в іраксько-кувейтському протистоянні 1988–1990 рр.: миротворець чи провокатор?	145
Мисан-Мілясевич Володимир (Львів) Шанхайська організація співпраці як провідний учасник антитерористичної боротьби	148
Десятничук Ігор (Рівне) Розвиток громадянського суспільства як об'єкт історичного дослідження	150
Гайдукевич Анастасія (Рівне) Аналіз діяльності українських організацій в Чеській республіці (1993–2006 рр.)	154

СЕКЦІЯ ІІІ. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Синюк Сергій (Рівне) Сліди культурних зв'язків Волині та Малопольщі у волинській книжності доби Володимира Васильковича	159
Тимощук Ольга (Львів) Социніани на Волині	161
Шмид Олександр (Рівне) Трудова імміграція поляків у Волинську губернію (1861–1914 рр.)	165
Немець Віктор (Львів) Весільний етап заручин на Волині і Поліссі: порівняльний аналіз (середина ХІХ – початок ХХ ст.)	168
Борщевич Володимир (Рівне) Культурно-просвітницька, благодійна праця православного духовенства Волині у 20–30-х рр. ХХ ст.	171
Переходько Наталія (Рівне) Медичне обслуговування населення м. Рівного (1921–1939 рр.)	175
Візитів Юлія (Рівне) Волинський Гонтар (Теодосій Довгалюк) – життєвий шлях будівничого пластової домівки	177
Ковальчук Тетяна (Острог) Внесок Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини у розвиток туризму на Волині у міжвоєнний період	180
Самсонюк Тетяна (Рівне) ОУН у Західній Волині осені 1939 – літа 1941 років: вектори державотворчої діяльності та покарання за неї	183
Ленартович Олег (Луцьк) Відновлення організаційної мережі ОУН на Волині у 1939–1941 рр.	187
Булига Ірина (Рівне) Конфліктогенний потенціал міжправославних відносин на Волині у 1941–1942 рр.	190
Доброчинська Валентина (Рівне) Розвиток освіти Рівненщини в умовах окупаційної влади (1941–1944)	193
Абрамчук Катерина (Рівне) Вербувальна політика Німеччини на Волині в період Другої світової війни: особливості та шляхи втілення	196
Ковальчук Іван (Київ) Діяльність УПА на території Житомирської області в 1943 р.	199
Іванченко Володимир (Київ) Обставини загибелі письменниці та учасниці підпілля ОУН (Б) на Рівненщині Людмили Фої	202
Польова Юлія (Київ) Йосип Демчик (“Луговий”) – провідник Дунаєвського та Вінницького надрайонів ОУН (б) на Поділлі (1946–1951)	205
Ільницький Василь (Дрогобич) Керівний склад Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (весна 1945 р.–1952 р.)	207
Борейко Галина (Рівне) Роль “Просвіти” у піднесенні національно-культурної свідомості у 80–90-ті роки ХХ століття	212
Писцьо Віталіна (Рівне) “Голос Сарненщини” – легальний пресовий орган періоду окупації	215
Прокопчук Сергій (Рівне) Початок будівництва “Козацьких могил”	218
Гілевич Ігор (Львів) Польові етнографічні дослідження Полісся України науковцями львівського скансену: історія, географія, тематика, результати та подальші перспективи	221

СЕКЦІЯ ІV.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Ядечко Тетяна (Луцьк) Історична топографія Кременця Х–XIV ст. за літописними архітектурно-археологічними джерелами.....	226
Красножон Андрій (Одеса) Проблема датування оборонного рову фортеці Білгород на Дністрі	229
Чекурков Василь (Рівне) Археологічні джерела литовсько-польської доби про м. Дубно за матеріалами досліджень 2005 р.	234
Войтюк Олексій (Рівне) Характеристика замку в селі Тайкури на Рівненщині	236
Ващук Дмитро (Київ) Документи великого князя Свидригайла (за матеріалами 22 Книги записів Литовської Метрики)	237
Блануца Андрій (Київ) Земельні надання Сигізмунда II Августа на Волині: джерела дослідження	241
Сажок Оксана (Луцьк) Історіографія бібліотечної та видавничої діяльності церковних православних братств Волинської губернії у другій половині XIX – на початку XX століть	243
Дутчак Олена (Івано-Франківськ) Проблеми інституалізації галицького краєзнавства в українській та польській історіографії	247
Двуреченська Олександра (Дніпропетровськ) Органи міського самоврядування Катеринослава: історіографія питання	251
Музичин Ірина (Івано-Франківськ) Сучасна російська історіографія про зовнішньополітичні плани Росії щодо західноукраїнських земель наприкінці XIX – на початку XX ст.	255
Рябчикова Фаїна (Луцьк) Джерела до вивчення діяльності етнографічного відділу Волинського науково-дослідного музею (1920–1931 рр.)	259
Сова Андрій (Львів) Символіка пластового куреня “Лісові чорти” у Львові	267
Надурак Наталія (Івано-Франківськ) Українська історіографія про зовнішньополітичну діяльність ОУН (1929–1941)	271
Марченко Наталія (Острог) Періодичні видання як історичне джерело	275
Мальована Марія (Івано-Франківськ) Соціально-економічний розвиток західноукраїнськьї земель в 1950-х – першій половині 1960-х рр. у світлі вітчизняної історіографії	278
Корнійчук Любов (Острог) Співпраця Аркадія Жуковського в журналі “Український історик”	282
Хеленюк Анастасія (Острог) Професор Любомир Винар як редактор журналу “Ethnic Forum”	287
Клинова Галина (Рівне) Проблеми давньої історії України у творчості Олександра Домбровського	290
Наконечна Ольга (Івано-Франківськ) Національно-культурне відродження етнічних меншин України у 1985–1991 рр.: вітчизняна історіографія	293
Матлай Любава (Київ) Дипломатія Іспанії в період консолідації (80–90-ті роки XX століття): історіографія проблеми	297
Грачевська Таміла (Дніпропетровськ) Проблеми українсько-турецьких відносин: історіографічна традиція та новітні підходи	302
Годованська Оксана (Львів) Релігійні практики українських трудових мігрантів четвертої хвилі	305
ДАНІ ПРО АВТОРІВ	307
ЗМІСТ	310

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **В.М. Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **В.Б. Самсонюк, Л.М. Федорук**

Обкладинка – **Г.В. Волохов**

Підписано до друку 27.11.2009 р.

Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.

Наклад 300 прим. Обліково-видавничих аркушів 37,9.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.